

قدیمترین نسخه قرآن به خط کوفی است و به علی بن ابیطالب منسوب است. پس از قرن پنجم هجری، خط کوفی تقریباً جای خود را به خط نسخ داد که حروف آن بر خلاف حروف زاوهدار خط کوفی منحنی و قوسدار است. در اسپانیای مسلمان، خط عربسک به وجود آمد که حاصل تماس اندلس با مسیحیان غربی است.

خط عربی در آغاز در کلک (قلم) نسخ برگرفته از شیوه نگارش خط نبطی نوشته میشد. کلک کوفی نیز بر آن اضافه شد که در کوفه رایج شد و این همان کلکی است که دیوانسالاران اصلاحات خود را بر آن اعمال کردند که بزودی در کلک (قلم) نسخ نیز انجام شد. سریانیهای مقیم شام خط عربی را با چند قلم مینوشتند که از آن میان، کلک سطرنجیلی ویژه کتابت تورات و انجیل بودهاست. کلک کوفی از کلک سطرنجیلی پدید آمد و هر دو قلم از هر جهت بهم میمانند.

بعدها در دوران عباسیان، کلکهای دیگری نیز برای این خط رواج یافت که شامل قلم جلیل، قلم سجات، قلم دیاج، قلم اسطور مار بزرگ، ثلاثین، قلم زبید، قلم مفتاح، قلم حرم، قلم مد مرات، قلم عمود، قلم قصص و قلم حرفاج.

در زمان مأمون نویسندگی اهمیت پیدا کرد و نویسندگان در نیکو ساختن خط به پیکار پرداختند و چندین قلم دیگر به نام قلم مرصع، قلم نساخ، قلم رفاع، قلم غبارالحلیه، قلم رباسی. و در نتیجه، خط کوفی به بیست شکل درآمد. ولی قلم نسخ، بهمان شکل پیشین در میان مردم و برای تحریرات غیررسمی معمول بود تا آنکه این مقله خوشنویس نامی متوفی به سال ۳۲۸ با نبوغ خود قلم نسخ را به گونه نیکویی درآورد سپس به بازبینی زمان، خط نسخ فروعی پیدا کرد و به گونه کلی دو خط نسخ و کوفی در نوشتار عربی معمول گشت و هر کدام از آن شاخههایی داشت خطوط ششگانه

در اوایل قرن چهارم سال ۳۱۰ هجری قمری این مقله بیضاوی شیرازی خطوطی را بوجود آورد که به خطوط ششگانه یا اقلام سته معروف شدند. این اقلام توسط یاقوت مستعصمی از بین اقلام مختلف انتخاب شد. وی در زیبا کردن این خطوط ابتکاراتی بخرج داد و در واقع این خطوط توسط وی ظهور کرد. این اقلام که به «خطوط اصول» نیز مشهورند عبارتند از:

* محقق،
* ریحان،
* ثلث،
* نسخ،
* رفاع،
* توقیع.

وجه تمایز آنها اختلاف در شکل حروف و کلمات و نسبت سطح و دور در هر کدام میباشد. همچنین او برای این خطوط قواعدی وضع کرد که به اصول دوازدهگانه خوشنویسی معروفند و عبارتند از:
نمونه‌های از خط کوفی اولیه

* ترکیب،
* کرسی،
* نسبت،
* ضعف،
* قوت،
* سطح،
* دور،
* صعود مجازی،

* نزول مجازی،
* اصول،
* صفا،
* شأن.

خط تعلیق

یک قرن بعد از ابن مقله، ابن بواب برای خط نسخ قواعدی تازه ایجاد کرد و این خط را کامل نمود در قرن هفتم جمالالدین یاقوت مستعصمی به این خط جان تازه‌ای بخشید و قرآن کریم را برای چندین بار کتابت نمود. [۱۳]

اوایل قرن هفتم خط تعلیق که ترسل نیز نامیده میشد از ترکیب خطوط نسخ و رقاع به وجود آمد و بیشتر به عنوان خط تحریر برای نوشتن نامه‌ها و فرمانهای حکومتی بکار میرفتهاست. این خط حدود یکصد سال دوام داشت تعلیق و خواجه تاج سلمانی این خط را قانونمند کرد. که بعدها به وسیله خواجه عبدالحی منشی استر ابادی بدان قواعد و اصول بیشتری بخشیده شد. خط تعلیق دارای دوایر زیاد، حروف مدور و قابلیت بسیاری در ارائه ترکیبهای متنوعی را دارد. به همین دلیل بیشتر در بین کسانی رواج داشته که از نظر سواد و میزان آشنایی با خط در سطح بالایی بوده‌اند. از این رو این خط به تدریج کاربرد خود را از دست داد. خط تعلیق را میتوان نخستین خط کاملاً ایرانی دانست.

از: ویکیپدیا؛ دانشنامه‌ی آزاد